

HER YÖNÜYLE İRAN DOSYASI

AĞUSTOS 2015

İRAN DOSYASI - Anlaşma ve Süreç

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi ve Almanya'dan oluşan P5+1 ülkeleri ile İran arasında süren müzakereler sonucunda Temmuz 2015'de Viyana'da, İran'ın nükleer programının kısıtlanmasına karşılık (en az 10 yıllık sınırlama içermektedir) ülkeye yıllardır uygulanan ekonomik yaptırımların hafifletilmesine yönelik anlaşma kabul edilerek mutlu sonla bitti denebilir.

Anlaşmanın tam olarak uygulamaya konması aylar sürebilir ancak yaptırımların kaldırılmasının zamanla petrol zengini İran'ın enerji ihracatını etkinleştirmesine, ülkenin uluslararası finansmana erişiminin kolaylaşmasına ve de küresel yatırımcılara kapılarını açmasına yardımcı olması bekleniyor.

Economist Intelligence Unit araştırmalarına göre, 78,5 milyon nüfusuyla Ortadoğu'da Mısır'dan sonra en büyük nüfus olan İran'ın ticaret ve yatırımlarla öncelikli olarak Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman'a olumlu etkileri olacağı belirtiliyor.

Takvim nasıl çalışacak ?

Varılan anlaşma ile birlikte İran 400 milyar dolarlık büyüklüğü ile Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana küresel ekonomiye tekrar katılacak en büyük ekonomi olacak. 2016'nın ilk yarısında dünyaya açılması bekleniyor. Avrupa Birliği'nin anlaşma günü yayınladığı tam sözleşme metninde (http://www.eeas.europa.eu/statements-eeas/docs/iran_agreement/iran_joint-comprehensive-plan-of-action_en.pdf) henüz detayları netleşmemiş olan uygulama takvimine göre yaptırımların en erken 2016'nın ilk yarısında kaldırılmaya başlanacağı belirtiliyor. Fakat ABD'li tüzel kişilerin İran ile herhangi bir ticaret yapmasına dair yaptırım o tarihte bile devam ediyor olacak.

BM silah ambargosu 5 yıl daha sürecek, AB istisna yapacak. Uygulama günü itibariyle ABD ve AB tüm nükleere ilişkin yaptırımları kaldıracak ve Birleşmiş Milletler de yaptırımları sonlandıracak. İran'ın anlaşma hükümlerini ihlal ettiği bir durumda BM istediği yaptırımları tekrar yürürlüğe sokacak

AB'nin Uygulama Günü'nde kaldıracağı yaptırımlar hayli önemli: Finansal işlemler (SWIFT dahil), yatırımlar, enerji ithalatı ve hatta bazı silahlara dair yaptırımlar kaldırılıyor olacak.

ABD ise sadece ABD vatandaşı olmayanlara veya ABD'li olmayan şirketlere yönelik kısıtlamaları kaldıracak. ABD Başkanı, Kongre'nin onayını almaya gerek olmayacak şekilde bu kısıtlamaları kaldıracak. Anlaşmada 'ABD vatandaşları, ABD'ye ait veya ABD kontrolündeki yabancı şirketlerin İran'la işlem yapması genel olarak yasak kapsamında devam edecek. İstisnalar Hazine Bakanlığı tarafından verilecek lisanslarla belirlenecek." ifadeleri geçiyor ve bu istisnaların ticari havacılık ve İran halıları, şam fıstığı ve havyar gibi belirli ürünlerin ithalatını kapsayacağı belirtiliyor.

İRAN DOSYASI – Yaptırımlar neydi ?

İran, doğal gaz bakımından dünya ikincisi, ham petrol rezervleri bakımından da dünya dördüncüsü. O nedenle büyümesi ve bütçesi halen önemli ölçüde petrol ve doğal gaza bağımlı.

Eğitimli bir işgücüne sahip ve elektrik –elektronik başta olmak üzere, oransal olarak dünyanın en fazla mühendis mezun eden ülkesi.

Tartışmalı nükleer programından ötürü İran'a karşı başlatılan BM (Birleşmiş Milletler) yaptırımlarının kapsamı 2010'dan itibaren genişletilirken, Amerika Birleşik Devletleri ve AB başta olmak üzere başka aktörler de bağımsız yaptırımlar uygulamaya başladı ve sonucunda İranlıların günlük hayatı oldukça güç hale geldi. Bazı tahminlere göre, yaptırımlar sonucu İran'ın petrol ihracatı yarı yarıya düşmüş, ekonomisi yüzde 20 kadar küçülmüştü.

Yaptırımların nedeni malum; İran'ın uranyum geliştirme faaliyetlerini kontrol altında tutarak, nükleer silah geliştirmesini önlemek. İran özellikle de 2012 yılının Mart ayında SWIFT'ten çıkarılmasıyla küresel ekonomik sistemden izole edildi.

Yıllardır uygulanan yaptırımlarla dünyadan izole edilen İran'da, ekonomi neredeyse durma noktasına geldi. En çok bankacılık, enerji ve ulaşım sektörlerini olumsuz etkileyen yaptırımlar nedeniyle İran ekonomisi küçüldü, ulusal para birimi riyal yüksek oranda devalüe oldu, enflasyon ve işsizlik oranı hızla yükseldi, yabancı yatırımcılar ülkeyi terk etti, ülke fakirleşti ve birçok sektör teknolojik olarak geriledi. Deniz taşımacılığını kimse sigortalamaz oldu ve birçok limanı kara listeye alındı.

Kısa bir hatırlama yaparsak ; İran ekonomisi için en büyük yaptırım George W. Bush dönemi ABD yönetimi tarafından 2001 yılında yürürlüğe konulan “USA PATRIOT Act” denilen yasadan kaynaklanmaktadır.

Bu yasa nedeniyle İran 2011 yılından bu yana dünyada bir “kara para aklama bölgesi” muamelesi görüyor. İnsanlar, şirket yöneticisi ve ortakları ABD'ye gidince sorgulanmaktan, yargılanmaktan, tutuklanmaktan ve para cezası almaktan korktukları için İran'la iş yapmak istemiyor. Aynı gerekçeyle bankalar, yaptırımların kapsamında olmasa dahi yapılan ticareti finanse etmekten uzak duruyordu.

İran Merkez Bankası Başkanı Seif'in öncelikle beklediği ABD'nin İran'ı artık bir kara para aklama bölgesi statüsünden çıkarması olmuştur. Şayet bu gerçekleşirse peşi sıra SWIFT yasağı da kalkacaktır. Bu da yasal yollarla İran ile dış ticaret ve doğrudan yatırım imkânlarının birden bire artması demek olacak.

USA PATRIOT Act yasasıyla İran, 2012 yılından önce ihraç etmiş olduğu petrolün karşılığı olarak tahsil ettiği dâhil, İran Merkez Bankası'nın yurtdışı bankalarda rezerv olarak tuttuğu parayı, kara listeye alınmış İran'lı şahıs ve şirketlerin yurtdışındaki parasını da (130 milyar dolar) ülkeye transfer edemiyor. Yaptırımlar kalkarsa yabancı bankalar bu paranın yaklaşık 100 milyar dolarını İran'a iade edebilecek. Bu da İran ekonomisinde hızlı bir kalkış için ziyadesiyle yeterli bir tutar.

İRAN DOSYASI – MENA Kaplanı olacak mı?

Üç koldan uygulanan yaptırımların, petrole bağımlılığını azaltıcı politikaların hayata geçmesini kolaylaştırmasının İran ekonomisi için faydalı sonuçları da oldu. Tıpkı sonrasında Rusya’da olduğu gibi, daha önce ithal edilen mallar İran’da üretilmeye başlandı.

İran, ithalatının üçte ikisini petrol-dışı ürünlerin ihracatından elde ettiği döviz gelirleriyle finanse ederken, petrol ve doğal gaz dışında muhtelif mineraller, çimento, üre gübre ve diğer tarımsal ve temel sanayi ürünleri ihraç ediyor.

Nihai anlaşma İran’ın kapılarını açacak ve bu açılımın tüketim, yatırımlar ve ticaret üzerindeki etkisi çok büyük olacak.

İran Merkez Bankası Başkanı Valiollah Seif, daha evvel Financial Times gazetesine verdiği röportajda, fonları petrol ile doğalgaz, turizm ve bilişim gibi kilit sektörlerle yönelmek ve bu sektörlerde gelişimi hızlandırmak için hükümetin strateji oluşturduğunu belirtiyordu.

İran ekonomisinin üretmeye başlaması, zenginleşmesi ve dış ticaretinin artması, dünya ekonomisinin biraz daha hızlı büyümesine de vesile olacaktır.

Satınalma gücü paritesine göre yapılan bir IMF hesabına göre; 2012 yılında kişi başına düşen gelir 12.000 dolardı. Yaptırımlardan sonra 2013 yılında 6.500 dolara indi. Yaptırımların kalkması İran yönetimi için coğrafi güç ve prestij; İran halkı içinse daha fazla iş, ekmek, para, refah ve özgürlük anlamına geliyor.

İran, yaptırımlardan sonra petrol üretimini kısmak yerine, üretmeyi ve ürettiğini stoklamayı tercih etti. Halen İran Körfezi’nde tankerlerde tutulan önemli miktarda petrol stoku var. İran’ın petrol satmaya başlaması enerji fiyatlarının düşmesi, en azından daha fazla yükselmemesi anlamına geliyor.

İran ekonomisinin küresel ekonomiye yeniden entegrasyonu “sürekli durgunluk” sorunu yaşayan dünya ekonomisine de ivme kazandıracak.

1990’lı yıllarda Sovyetler’in dağılması ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye entegrasyonundan sonra hiç bu kadar büyük bir ülke küresel ekonomik düzene entegre olmamıştı.

Bu entegrasyonun elbette bir refah etkisi olacaktır. Yaptırımların kalkmasıyla hem İran ekonomisi, hem de dünya ekonomisi için milyarlarca dolarlık yeni iş imkânlarının doğması beklenmeli.

Yaptırımların kalkması ile birlikte İran ekonomisinin de 2016 yılından itibaren yüzde 7–8’lik bir büyüme oranı trendine girmesi bekleniyor. Bu da yeni dönemde İran’a MENA KAPLANI denmesine neden olabilir.

İRAN DOSYASI - Genel Olarak Sektörler ve Potansiyelleri

Şimdiye kadar gördüğüm en düşük petrol fiyatı beklentisi 20 dolar. The Telegraph'a bir petrol analisti yorumunda İran anlaşması ile petrol fiyatlarının 50 dolardan 20 dolara gevşeyebileceği yönünde olduğu görmüştüm. Uluslararası Enerji Ajansı (EIA) ise mevcut fiyatlara etkisini 10-15 dolar arasında hesaplıyor.

Günlük üretim miktarı artışı konusunda da çeşitli yorumlar mevcut. Örneğin İran Petrol bakanı günlük üretimin 1 milyon varil artabileceğini söylerken, EIA 0,8 milyon varillik bir artışı tahmin ediyor.

Yapırımlar kalkınca yabancı yatırımcılar için İran'da birçok iş fırsatı doğacaktır. Bankacılık, varlık yönetimi, değerlendirme, finansal aracılık hizmetleri, proje finansmanı, danışmanlık, bağımsız denetim vs, "soft infrastructure" iş imkânları doğacaktır.

Düşük petrol fiyatlarından en başta havayolu ve taşımacılık şirketleri istifade edecektir. Bu durumun turizm sektörü iyi olan bizim gibi ülkeleri olumlu etkilemesi beklenebilir.

İran'da araba ve konut, önemli bir yatırım aracı durumunda. Yapırımlar nedeniyle İran'da otomotiv sektörü 2011–2013 arasında yüzde 40 düştü. Halen de toparlayabilmiş değil.

Yapırımların kalkmasıyla Tahran Borsası'na yerli ve yabancı ilgisi artacaktır.

İran'ın büyük şehirlerinde arsa, işyeri ve konut yatırım imkânları doğacaktır.

İran'da genç, eğitilmiş, özgürleşmek ve dünyaya entegre olmak isteyen bir nüfus olduğunu biliyoruz. İnsanlar para harcamaya başlayınca cep telefonu, mobilya, beyaz eşya, araba almaya başlayacaktır.

Yapırımların kalkması, İran'ın petrol ve doğal gaz üretim kapasitesinin de artması demektir. Resmi rakamlara göre petrol üretim kapasitesinin düşmemesi için İran'da 2020 yılına kadar, 130–145 milyar dolar arası tutarda yeni yatırım yapılması gerekiyor. Bu yatırımlar ve yatırım projelerinin finansmanı birçok yeni iş imkânları yaratacaktır.

İran'ın AB ile olan ticareti geçen yıl 8,3 milyar dolardı. Doğacak yeni iş imkânları ve artan dış ticaretten AB fayda sağlayacaktır.

Yapırımlardan önce Dubai, İranlı nüfüsü yoğunluğundan dolayı İran için önemli bir iş ve finans merkeziydi, İran ekonomisinin büyümeye başlaması Körfez bölgesinde özellikle Dubai'ye yarayacaktır beklentisindeyim.

ABD'de başlayan kaya gazı ve kaya petrolü üretimi nedeniyle Suudi Arabistan'ın bir nevi "petrol fiyat savaşları" başlatmıştı. Petrol gelirlerinin düşmesi nedeniyle Suudi Arabistan'da halen büyük bir bütçe açığı var. İran'ın petrol satmaya başlaması, başta Suudi Arabistan olmak üzere OPEC ülkelerinin ve Rusya'nın pek işine yaramayacaktır.

Çünkü İran'a yapırımlardan sonra Suudi Arabistan günlük petrol üretimini günde 10 milyon varile çıkardı. Sonra da hiç düşürmedi. Dolayısıyla Suudi Arabistan için kısmen zor dönem başlayacak.

İRAN DOSYASI - Suudi Arabistan

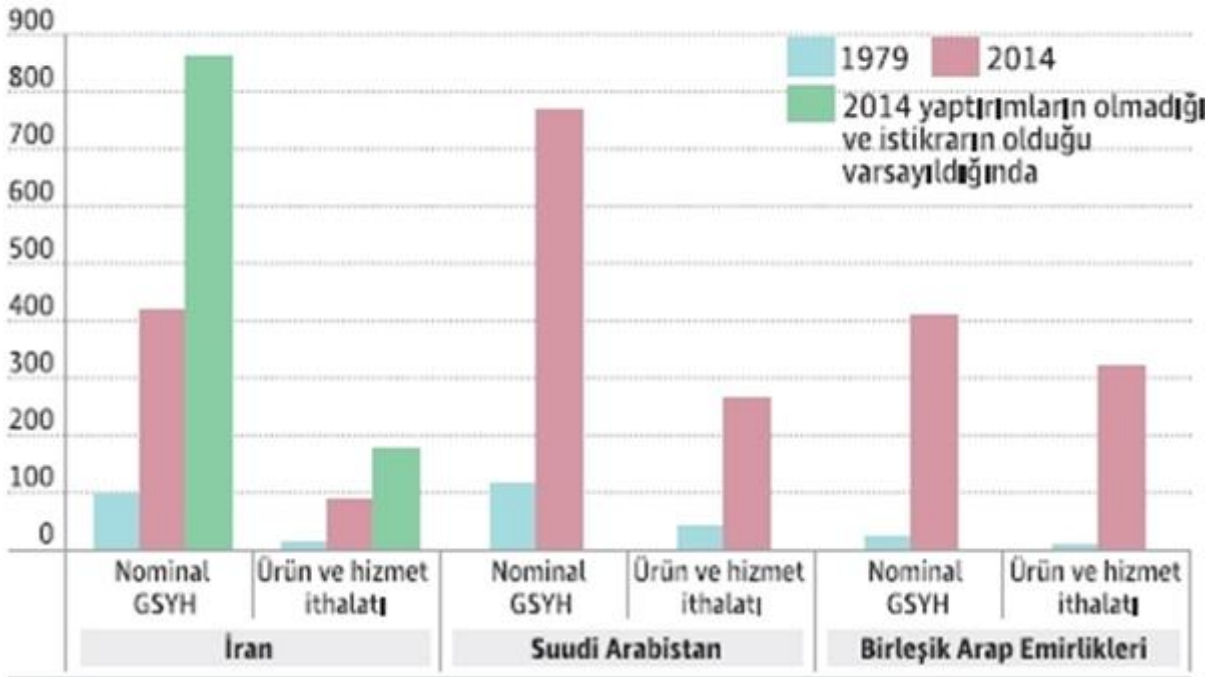
Suudi Arabistan ve İran rekabeti

Bank of America Merrill Lynch'in Temmuz ayı başındaki raporuna göre; 400 milyar dolarlık İran ekonomisi 1979'dan bu yana uygulanan yaptırımlar olmasaydı bugün yüzde 50 büyüklüğünde olduğu Suudi Arabistan'dan daha büyük bir ekonomi olacaktı.

Raporda yapılan tahminler İran'ın petrole bağımlı GSYH büyümesinin Suudi Arabistan'la aynı olduğu, petrol dışı GSYH büyümesinin son otuz yıl ortalamasıyla aynı olduğu ve ithalatın sabit kaldığı şartlarla çıkartıldığı belirtiliyor.

Raporda nakit girişi ve petrol ithalatının artmasıyla anlaşmanın sadece yurtiçi ekonomik faaliyetlerini artırması değil, ana ticaret ortaklarına da dolup taşarak olumlu etki yapacağı belirtilen habere göre daha yüksek petrol üretimi ve yaptırımların kaldırılmasıyla İran'ın büyümesinin kısa vadede yüzde 6-7'ye ulaşacağı öngörülüyor.

Yaptırımlar olmasaydı İran, Suudi Arabistan'ı geçmiş ve 800 milyar dolardan büyük bir ekonomi olmuştu (Milyar \$)

İRAN DOSYASI – Kayıp pazar İran’a hucum

İran ile Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi’nin 5 daimi üyesi ve Almanya’dan oluşan 5+1 grubu arasında yürütülen nükleer müzakerelerde anlaşmaya varılması üzerine güçlü ekonomilerin hemen harekete geçtiklerini görüyoruz.

İsviçre, Almanya, İspanya, Fransa ve ABD, pazar elde etmek için koşmaya devam ediyorlar.

İran pazarından pay kapmak için delegelerle çıkarma yapan ülkelerin gözde sektörleri; petrol ve otomotiv olarak öne çıkıyor.

Petrolcüler ambargolar nedeniyle yatırımları zayıflamış sektöre yatırım yapmak için harekete geçerken, otomotivciler hali hazırda kısıtlı olarak yer alabildikleri İran’da konumlarını güçlendirmek için eylem planı hazırlarken, PSA Peugeot Citroen mevcut gücünü artırmak için toplantı düzenlerken, Fiat Chrysler’in CEO’su Sergio Macchionne, İran pazarını kendileri için büyük bir fırsat olarak gördüklerini açıklıyordu.

Petrol ve otomotivden sonraki en gözde sektörlerin başında hava ulaşımı geliyor. İran’daki uçak ve havayolu şirketlerinin kapıları şimdiden çalınmaya başlamış. Nasıl çalınmasın ki?! İran Ulaştırma Bakanı 10 yıl içinde 20 milyar dolarlık 400 uçak alacaklarını açıklar da ABD’li Boeing boş mu durur?! Kapalı bir pazarın açılması ziyaretçi trafiğinin de hava trafiğinin de artmasına neden olacak.

Perakendecilerin lüks segmenti de İranlıların artan gelirinden pay kapmak için ülkedeki tanıtım faaliyetlerine hız verdi. Apple, Bulgari, Sony, Calvin Klein bu markalardan bazıları...

İRAN DOSYASI - Türkiye'ye Etkisi

Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyinin beş daimi üyesi ve Almanya'nın katıldığı güçlü ülkeler koalisyonu ile İran arasında varılan anlaşmanın Türkiye üzerindeki etkilerinin çok yönlü olacağı kesindir. Bu anlaşmanın Türkiye'yi "olumlu" etkileyecek bir unsuru, kuşkusuz kademeli olarak İran pazarının açılması ve kısa vadede Türkiye'nin İran'ın birikmiş ihtiyaçlarını karşılamakta önemli bir rol üstlenebilecek konumda olmasıdır.

Ambargoların kalkması ile İran'ın 250 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmi oluşturacağı ve Türkiye'nin de bu pastadan en az yüzde 10 pay alması ve çarpan etkisi ile İran üzerinden tüm Körfeze ticaretimiz hızla artması beklenmektedir. Kağıt üzerinde bakıldığında ambargonun kalkması ile iki ülke için her şeyin "güllük gülistanlık" olacağı yolunda değerlendirmeler yapıldığını görüyoruz.

Bakalım gerçekten güllük bir durum var mı? Önce Siyasi taraftan bakalım;

İran bölgesel güç olma konusundan önemli bir rakibimiz olacaktır. Batı ülkelerinde şimdiden Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı işbirliği yapılacak bir ortak kazanıldığı değerlendirmelerini görmekteyiz. Bunun anlamı ise Türkiye'nin bölge sorunlarında danışılan ve ortaklığına ihtiyaç duyulan bir ülke olmaktan uzaklaşmasıdır. Suriye'de Türkiye'nin dışında bir çözüm üzerinde ABD, Rusya ve İran'ın anlaşması ihtimali Türkiye için yeni güvenlik endişeleri yaratacaktır.

Putin'in İran'la varılan nükleer anlaşma için dünyanın artık rahat bir nefes alabileceği yorumunu yapıp, "bölgesel ve uluslararası güvenliğin artması, küresel boyutta nükleer yayılmazlığın sağlanması, Ortadoğu'da kitle imha silahlarından arındırılmış alan oluşturulması ve terör tehdidine karşı bölgede geniş koalisyon kurulması için üzerimize düşeni yapacağız" açıklaması uluslararası dengeler açısından son derece önemlidir. Türkiye ve İran, başta Irak, Suriye ve Yemen politikalarında farklı kutupları destekleyip birbirine neredeyse zıt görüşler savunurken, enerji ticaretinde de yıllardır sorunlarımızı çözememekteyiz.

Şimdi bir de ekonomi tarafına bakalım;

Dünya piyasalarında petrol ve altın fiyatlarını düşecek. Bu durum Türkiye'nin hem cari açığını hem de enflasyonu olumlu yönde etkileyecektir. Türkiye, GSMH'nin %6'sına yakını ile enerji ithalatı yaptığından dolayı enerji fiyatlarındaki düşüşten en çok faydalanacak ülkeler arasında yer almaktadır. Petrol fiyatlarındaki 10 dolarlık düşüş Türkiye'nin büyümesine %0,15-0,20, cari dengesine GSMH'nin yüzdesi olarak %0,25-0,30 düzeyinde ve de enflasyon üzerinde ise %0,2'lik etkisinin olduğu bilinmektedir.

Genel beklenti; ambargo kalkacak ve Türkiye, İran üzerinden Ortadoğu'ya açılacak, İran da ülkemiz üzerinden Batı'ya, Türk firmaları ise ambargonun kaldırıldığı gün akın akın İran'a gidecek ve altyapı, üstyapı yatırımlarına imza atacak. Bu kadar acele etmeye gerek yok. İran rejimi, kendi varlığını tehdit eden hızlı bir açılma sürecine izin vermeyecektir. Diğer taraftan da kısa ve uzun vadede bizim cazip gördüğümüz İran piyasasını bütün gelişmiş ekonomilerin cazip göreceği ve yoğun rekabetle karşılaşacağımız unutulmamalıdır.

İran devleti, kim tarafından yönetildiğine bakılmaksızın, Türk mal ve yatırımlarına yeterince sıcak yaklaşmamış hatta en yakın olduğumuz dönemde bile kendi pazarını Türk şirketlerine açmamıştır. Bir Türk firmasının Tahran havaalanı yatırımını tamamlanmışken ülkeden kovuluşunu unutmayınız. (Tahran havalimanının açılışı da çok tartışmalı başlamıştır. Havalimanının işletme bölümü Tepe-Akfen-Vie (TAV) şirketine devredilmesinden sonra resmi açılış töreninde İran Devrim Muhafızları tarafından ilk uçağa iniş izni verilmedi ve Devrim Muhafızları'nın savaş uçakları bu havalimanında iniş yapmakta olan yolcu uçağını Mehrabad Havalimanı'na doğru yönlendirdiler. Bunu gerekçesi ise TAV şirketinin İsrail ile bağlantılı olduğu iddiası idi. Sonunda İran Şura Meclisi'nin TAV şirketi ile anlaşmayı feshettikten sonra ancak bu havalimani resmi olarak iniş ve uçuşlara açılabilir.)

İRAN DOSYASI – Türkiye’de Sektörel Etkiler

Petrol fiyatlarının düşmesi, İran doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya sevki gibi olumlu etkiler gerçekleşecektir.

Dış politikadan sonra uluslararası ilişkileri etkileyen en önemli unsurlardan biri olan enerji alanındaki sorunları gidermeden “İRAN bize muhtaç, en büyük pazar payını biz alırız” algısını gerçekçi görmüyoruz. İran, diğer Ortadoğu ülkeleri gibi değil, çok önemli bir güç. Dünyanın ikinci büyük doğalgaz ve dördüncü büyük petrol rezervlerine sahip ve uluslararası politikada da güçlü zeminler hazırlıyorlar.

Geçtiğimiz aylarda İran ve Çin ekonomi bakanları bir araya gelerek Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılma sürecinin başlaması yolunda önemli adımlar atıldılar.

1989 yılında dönemin IAEE Başkanı Rajendra Pachauri tarafından geliştirilen İran-Pakistan doğalgaz boru hattı projesi de ambargonun kalkmasıyla Çin'den gelecek finansmanla kısa sürede hayata geçirilecek.

İran, Doğu'ya yönelik açılım hazırlıklarını sürdürürken Batı'dan da uzak kalmadı ve özellikle Almanya ile son yıllarda çok yakın bir ekonomi diyalogu geliştirdi. Kısaca söylenildiği gibi “ İran, Türkiye'ye muhtaç değil”

Doğal olarak ilk açılım muhtemelen petrol ve enerji alanında olacaktır. Fakat , Ortadoğu'da Türkiye ve İran karşı kutuplarda olduğu sürece büyük ihalelerden pay kapmamız çok çok zordur. Bu sektörlerde Türk firmaları sokmak konusunda hiç istekli olacaklarını düşünmüyoruz.

Altyapı, konut, vb. yatırımlar tarafında Türkiye için bir potansiyel doğabilir.

Yatırımlar konusunda bu artan potansiyele rağmen, artan ticari ilişkiler potansiyeli Türkiye'yi destekleyecek konular arasındadır. İran'la 4 milyar dolara yakın bir ihracatımızın yanında 10 milyar dolara yakın bir ithalatımız var. Dış ticaret hacmimizi artırma potansiyelimiz oldukça yüksek.

Türkiye doğalgaz talebinin %30'unu İran'dan karşılıyor. Ancak yaptırımlar nedeniyle gazı pahalı aldığımızı biliyoruz. (Türkiye konuyu Tahkim'e götürdü) Gevşeyen ambargo sonucunda fiyatlar için bir avantaj sağlanması bekleniyor.

Basında İran petrol&gazı için en güvenli yolun Türkiye olduğu vurgulanıyor. “Nabucco projesi öldü” yorumları sonrasında Azerbaycan'la TANAP doğalgaz boru hattı projesine odaklanılmıştı. İran'la yapılan çerçeve anlaşmasından en çok Azerbaycan'ın yara alabileceği belirtilirken, İran ile beraber “Nabucco canlanır mı?” soruları da gündemde.

Transfer açısından baktığımızda ; Nabucco projesine göre 31 milyar metre küplük bir transfer amaçlanıyor. Azerbaycan'ın buradaki potansiyeli sadece 8 milyar metre küp seviyesinde.

DEİK Türkiye-İran İş Konseyi Başkanı Rıza Eser, “Ambargodan çok önce İran'la ilişkilerimizi iyi götürdük. Biz hazırız. Umarım en iyi payı biz alırız. Enerji, kimya, gıda ve otomotivde işbirliği bekliyoruz. Türk müteşebbisleri olarak İran'a yatırımlarımız devam ediyor. Ticaretimiz artıyor. Otellerle ilgili çalışmalar var. Konutlarla ilgili çalışmalar da sürüyor. Kimya, demir-çelik, gıdada yatırımlar da oldu.” diyerek umutlarının yüksek olduğunu altını çiziyordu geçtiğimiz haftalarda.

Şimdi de sektörel olarak nasıl etkilenebileceğimize bir göz atalım...

İRAN DOSYASI – Türkiye’de Sektörel Etkiler

ENERJİ : İran’ın sadece günlük petrol üretimini artırmak üzere gerekli olan yatırım tutarının 40 milyar dolar civarında olduğu söyleniyor. Yenileme yatırımlarının Alman, Fransız ve İngilizler tarafından paylaşılması bekleniyor.

PETRO – KİMYA : Bir sıkıntı yaşayacak sektör daha. Anlaşmanın etkisiyle petrol ve dolayısıyla petrokimyasal ürünlerin fiyatının düşmesi plastik firmalarımızın bilançolarını olumlu etkileyecek ama İran petrol ve doğalgaz zengini bir ülke ve 2014’de “petrokimya sektöründe ikinci yükseliş “ planını uygulamaya koydular.

İran basınındaki haberlere göre bugün 40 milyon ton civarında olan üretimin 100 milyon tona çıkarılması hedefleniyor. (Petkim’in son beş yıllık ortalama üretiminin 2,850,400 ton olduğunu hatırlatırız). İran’ın petrokimya sektöründe Ortadoğu’daki pazar payının %41 olduğu ve Türkiye’nin üretiminin 4 katı kadar petrokimya ürününün ihraç edildiği anlatılıyor.

PAGEV Başkanı Yavuz Eroğlu’na göre de ; Türkiye’nin toplam petrokimyasal mamul üretim kapasitesi yurtiçi talebin sadece yüzde 15’ini karşılayabiliyorken; İran’ın kendi iç piyasasından aldığı talep sadece 9 milyon ton. Bu nedenle petrokimya üretiminin minimum 46 milyon tonluk bölümünü ihraç etmek zorunda. Dolayısıyla komşumuz İran ile Türkiye’nin ihtiyaçları birbirini tam destekler ve tamamlar durumda olduğuna atıfta bulunuyor.

Türkiye İran’dan gelen petrokimya ürünlerine dumping uyguluyordu. Ancak geçtiğimiz aylarda yapılan tercihli ticaret anlaşmasıyla* dumping yumaşatıldı.

Diğer taraftan ; kimyanın kozmetik, plastikler ve mamulleri, eczacılık ürünleri, boya, organik kimyasallar gibi en önemli alt gruplarının ihracatında İran ciddi bir pazar ve artış beklentisine sahiptir.

**Tercihli Ticaret anlaşması ; 1 Ocak 2015 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren anlaşma , Türk tarafından 140, İran tarafından 125 farklı ürün, toplamda 265 üründe gümrük vergileri ya çok aşağılara çekiliyor ya da hemen hemen sıfırlanmasını içeriyor. (Yılın 6 ayında İran’a ihracat yüzde 30 artarak 1,9 milyar dolara yükseldi)*

Türkiye’yi olumlu etkileyecek ürünler kadar olumsuz etkileyecek ürünler var. Enerji yoğun sektörler Türkiye’yi rahatsız edecekken, İran ise daha çok teknolojiye dayanan ürünlerde (oto yedek parça) sıkıntı çekmesi beklenmektedir.

İRAN DOSYASI – Türkiye’de Sektörel Etkiler

ÇİMENTO : Ambargonun kalkmasına çimento firmaları olumlu tepki verdi. Fakat Türkiye ile İran arası ticaretin tekrar açılması ile çimentocuların pek karlı çıkmalarını beklemiyoruz. Bunu en yetkin ağız olan 2013 yılında Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri İhracatçıları Birliği YKB Ali Özinönü’nün sözleriyle pekiştirelim; Başkan diyor ki “İran’ın çimento üretimi bundan 5-6 yıl önce 30 milyon tondu. Şu an 80 milyon ton oldu. 2 yıl içinde (2015 yılından bahsediliyor) 100 milyon tonu bulacak. Ülkenin iç tüketimi de 60 milyon ton. Yani 40 milyon ton fazlası var.

Türkiye’nin çimento üretimi 80 milyon ton, iç tüketimi 50-55 milyon ton seviyelerinde basit hesap 25 milyon ton fazlamız var. Bizim üreticilerin çoğunun limana ulaşımı olmadığından tüm fazlayı ihraç edemiyoruz. Doğal olarak Doğu Anadolu’da yer alan fabrikaların ihracat imkanı pek yok. Limana yakın olan fabrikalar ellerinde bulunan fazlayı ihraç ediyor. Bu da 3 yıldır (2011-2013) 20 milyon ton oldu.

İran da hemen yanıımızda. Elleriinde enerji teşvikleri ve karaborsa kur var. Bu nedenle Türkiye’ye gelen İran mallarında rekabet şansımız çok zor.”

Yine bir örnekle pekiştirelim. İran’da 72 dolara satılan çimento var. Burada Türkiye’ye gönderdikleri malı 27 dolara çıkıyorlar. İlave olarak 25-26 dolar nakliye ödüyorlar. Maalesef buraya gelen mallar Doğu Anadolu’da faal fabrikaları olumsuz etkiliyor. Ama onların malı kalitesiz diyebileceklere de diyebileceğimiz “o geçmişte kaldı” çünkü kalite sorununu da Fransızlar’la çalışarak çözdüler. Kısaca İran çimento sektörümüz için tehditir.

LOJİSTİK : 2015 Şubat ayında, Türkiye ile İran arasında uzun süredir değerlendirilemeyen üçüncü sınır kapısı için formül bulunmuş, Van’daki Kapıköy Sınır Kapısı için gereken 75 km yolun yapımını finanse edemeyeceğini açıklayan İran’dan, Türkiye’ye ‘Siz yapın, biz size ödeyelim’ teklifi gelmişti.

300 mn TL maliyetli 4 gidiş 4 geliş şeritli yolla birlikte Gürbulak sınır kapısından daha kısa ve kullanışlı olacak bu kapıyla birlikte, Türk Lojistik firmaları maliyeti çok komik seviyelerde kalan İran’ın TIR’ları ile baş etmeye çalışacaklar.

Ama TİM, İran’a ihracatın önümüzdeki yıl yüzde 35 artmasının beklenmesi, ihracat artışı ile lojistik sektörünün hareketlenecek olması sektörün nefes almasını ve atıl durumdaki TIR’ların yeniden kullanılacak olması anlamına gelecektir yönünde iyi niyetli görüşe sahip olduğunu belirtmiştir. Bu noktada hemen kısa bir hatırlatma yapalım, İran’a TIR’ların girmesiyle ilgili sorunların çözümü için geçen yıl bazı adımlar atılmış fakat sorun halen daha çözülememiştir.

Soruna kısaca değinirsek de ;

İran'a geçiş yapan TIR'lar tek geçiş için 950 Euro ödemeye başlayınca, sadece geçtiğimiz yıl bu sebeple Türki Cumhuriyetler'e giden 13 bin 800 Türk aracı yüklerini İran girişinde İran araçlarına devrederek geri dönmek zorunda kaldığı bilinmektedir. Diğer taraftan Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) Yönetim Kurulu üyesi Ercan Arslan’ın ifadesiyle “Ticaretimiz, ihracat yükümüz ve biz taşımacılar İran sınırlarında bilinçli olarak kendi araçlarına öncelik tanınması suretiyle sınırlarda 15 gün bekletilmektedir.”

Batu Lojistik Yönetim Kurulu Başkanı Taner Ankara’nın “İran'ın asıl amacı transit geçişin önüne geçmek ve kendi lojistik pazarlarını oluşturmak. Türkiyeli firmaların taşımalarını İran'a kadar yapmasını, geri kalan mesafeyi İran firmalarının gerçekleştirmesini istiyorlar. Sınır geçişlerinde Türk tırlarını kasıtlı olarak sırada bekletiyor ve İran tırlarına geçiş önceliği sağlıyorlar. Ayrıca Türk taşımacılarla çalışan İran şirketlerine de ek vergi uygulanıyor” açıklamasına dikkat çekmek istiyorum.

İRAN DOSYASI – Türkiye’de Sektörel Etkiler

GÜBRE : İran, tarımı etkileyen gübrelerde, organik ve inorganik kimyasallarda, yakıtta ve plastik hammaddelerinde hammadde sahibi. Bu konularda Türkiye'yi oldukça zorlar ama Türkiye de hammadde kaynaklarına yakınlığı açısından bunu avantaja çevirmesini bilmeli.

PERAKENDE : Perakende sektöründe büyük beklentiler olacak. BİM, Migros gibi market zincirlerine büyük ilgi duyan İran yönetimi bunun için teşvik bile verdiğini okuyoruz.. Özellikle Türkiye’de önemli bir model olan BİM, İranlıların ilgisini çekiyor.

Perakendenin önemi açısından BMD Başkanı Sami Kariyo, 1-4 Eylül arasında Tahran ticaret turunu organize ettik. 27 markamızdan 35 kadar temsilci İran’a gidecek ve bu ülkedeki fırsatları inceleyeceklerini ve İran’da “20 Türk markası 3 yılda 500 mağaza açacak” açıklamasında bulunuyor.

VAN TEKSTİLKENT VE TEKSTİL : Van’da 2011 yılında meydana gelen iki büyük depremin ardından, İl Özel İdaresi tarafından başlatılan 'Cazibe Merkezleri Projesi' kapsamında oluşturulan 'Tekstil Kent' ile ilgili çalışmalar bu yıl sonunda tamamlanmış olacak.

Tekstil Kent’in bölge haricinde ülke için önemini şöyle açıklayabiliriz;

Çin malları, Türkiye’nin sentetik iplik üretimini bitirmişti. Neredeyse tüm fabrikalar kapanmış, Bursa’nın dev şirketleri bile iplikten çıkma kararı almıştı. İran’ın petrokimya ürünlerine dayanan sentetik ipliğinde maliyetleri çok düşük bu da doğuda tekstil sektörünün hızla gelişmesini sağlayabilir. “İran’ın ucuz sentetik ipliği, Çin mallarının yerini alabilir”

İran, Türk tekstili için ciddi bir pazar. Ucuz enerji ve maliyetlerden dolayı birçok firma ülkeye yatırımı düşünebilir, Avrupalı firmalardan önce hazır giyimcilerimiz de İran piyasasında yer alabilir. Avrupalı firmalarda marka koruması, gümrük sıkıntısı olması kısa vadede tekstilcilerimiz ön plana çıkarabilir.

OTOMOTİV : CBS’te 2013 yılında yayımlanan bir haberde; “İran’daki ambargonun kalkmasıyla ilk kazanacaklar Kore ve Fransız otomobil üreticileri olacak” denmişti.

İran, Türk ihracatının lokomotifi otomotiv için bir kapının açılması anlamına geliyor. İran’ın Renault ve Peugeot altyapısını kullanarak ürettiği otomobil sanayi ve bu birlikteliğin ürünü Samand var. Lüks kesime hitap edebilecek distribütörlerimizin yanında asıl hedef orta kesim.

77 milyon nüfus ve 5 bin dolara yaklaşan kişi başına geliri olan ülke Türk otomotiv sektörü için cazip pazar. Kaliteli yedek parça sorunu yaşanması otomotiv sektörümüzün yanında oto yan sanayii için de fırsat anlamına geliyor.

DEMİR ÇELİK : Çelik ihracatçıları Ambargonun kalkması ile Türk Çelik sektörünün İran pazarında yeniden söz sahibi olup çelik ihracatını arttırmayı hedefliyorlar. İran, ilk bakışta önemli bir çelik ithalatçısı olarak görülse bile ilerleyen yıllarda güçlü bir ihracatçı ülke olup ciddi bir rakibimiz olma ihtimali de yüksektir.

Çünkü demir çelik sektöründe enerji girdisi maliyetin en büyük kalemidir. Bu durumda da İran, enerji yoğun diğer sektörlerde olduğu gibi demir çelikte de sıkıntılarını kapıda olacak...

SERAMİK : Seramik, demir çelik gibi sektörlerde enerji girdisi maliyetin büyük kalemi. Özellikle seramikte kurulu kapasitesi Türkiye'ye benzeyen İran'ın kullandığı teknolojinin seviyesi de çok kötü değil.

İRAN DOSYASI – Türkiye’de Sektörel Etkiler

TURİZM : 2015’in ilk 5 ayında Türkiye’ye gelen turist sayısında yüzde 1,2’lik düşüşe rağmen İran pazarında yüzde 6,3 artış yaşandı ve 5 ayda İranlı turist sayısının 656 bin kişi olarak gerçekleşti.

İran turizmde bizim için çok önemli bir pazar. Bir dönem bu ülkeden gelen turist sayısı 2 milyona dayanmıştı. Fakat son yıllarda bu seviyeye ulaşamadık.

2013 yılında 1 milyon 196 bin, 2014 yılında 1 milyon 590 bin İranlı turist geldi. Ambargonun kalkması İran’ın son 4 senedir ülkesinden pek turist çıkışı istememe politikasından çıkmasını sağlayacaktır.

İranlıların alışveriş turizminde de ülkeye en fazla gelir bırakan turist grupları arasında yer almaktadır, istatistiklere göre Türkiye’de yaptığı alışveriş sonrasında en fazla vergi iadesini yine İranlılar almaktadır.

İNŞAAT : Ambargo nedeniyle yurtdışında dondurulmuş olan 100 milyar dolarlık aktifin sektör için önemli nakit girişi sağlayabilecek potansiyele sahip olması, Türk inşaat firmalarının iştahını kabartmıştır. Yıllardır biriken altyapı projeleri ve toplu konut üretimi ihtiyacının giderilmesinde pay almak isteyen sektör temsilcileri rotasını bölgeye çevirmiştir.

Diğer taraftan yeni dönemle İranlı yatırımcılar ülke dışında yatırıma başlayacak. “İlk rotaları neden Türkiye olmasın?” çalışmalarının da devam ettiğini TMB (Türkiye Müteahhitler Birliği) açıklamalarından görmekteyiz.

Buradaki amaç tamamıyla Türk inşaat sektöründe yabancı satışların ivme kazanmasının sağlanması. Gayrimenkul sektörü yabancı satışlarının önemli bir kısmını Körfez Ülkeleri’ne yapıyordu. İran’ın devreye girmesi ile bu konudaki tüm dinamikler olumlu yönde değişecek ve dönüşecek. Hitap edilen yelpaze ve coğrafya genişleyecek.

Diğer taraftan İran’ın dünyaya mal satmaya başlamasıyla inşaat maliyetlerinde düşüş meydana gelmesi beklenmektedir. Yani yapı sektöründeki rekabet artacak ve ülke içinde fiyatlar daha rekabetçi bir ortamda belirlenecek. İnşaat sektöründe maliyetlere olumlu yansıtacak, bu durum da sektörü ivmelendirecektir.

DEMİRYOLU : RAYDER Başkanı Taha Aydın, demiryolu ulaşımında Türkiye’nin İran’la ciddi işler yapacağına, ambargo tamamen kalkarsa bizim en büyük pazarımızın İran olacağına inanıyor.

Çünkü; İran’ın bu alanda mevcut teknolojisi ve üretimi yok. Batılı ülkeler de orada iş yapmadıkları için İran pazarında Çin hakimiyeti ve baskısı var.

Ancak İranlılar Çinliler ile ticaret yapma konusunda biraz çekimser. Bize daha sıcak bakıyorlar. İranlı firmalar Türkiye’de yoğun görüşmeler yapıyorlar. İran için 20 yıllık projeksiyon yapacağız diyerek fırsatın hem büyüklük hem de devamlılığına işaret ediyor.

MERMER : Zengin mermer yataklarına sahip olan İran, ucuz enerji avantajıyla ihracatta Türkiye’nin ciddi rakibi olacaktır. Sektör desteklenmezse birçok ocak kapanma tehlikesi ile karşılaşabilir.

İran’ın belki teknolojilerinin eskiliği ve ambargo nedeniyle mal satamadıkları için üretimi gelişmemiş olabilir. Ancak petrol zengini olmaları nedeniyle enerji maliyetleri çok düşük, bizde ise enerjinin maliyetler içindeki payı çok yüksek. Bu şartlarda İran’la dünya pazarlarında rekabet etmemiz çok zor olacaktır.

İRAN DOSYASI – Borsa İstanbul’a Yansımalar...

İran’a amborgaların kalkmasının Türkiye’ye etkilerinin ortak noktası; İran bölgesel güç olarak önemli bir rakibimiz olabilir ve yatırım potansiyeli çok çok fazla. Şimdi de İran’a amborgaların kalkmasının Borsa İstanbul’da hangi şirketlere etki yapacağını inceleyelim;

Petrol fiyatlarının arz fazlalığından düşmesi ile birlikte ilk aklımıza gelen hava taşımacılığı ve THYAO ile PGSUS. Maliyet kalemindeki azalma hem FAVÖK hem de karlılığa olumlu yansıyacaktır. THYAO, petrol fiyatlarındaki hareketlilikten korunmak için %40 seviyelerinde hedge yapıyor. PGSUS’ta bu oran %60 seviyelerinde. İki firma da petrol fiyatlarındaki gerilemeden olumlu etkilenirken hedge oranı daha düşük olan THYAO daha fazla olumlu etkilenecektir.

“Hammadde maliyeti azalıyor” diye düşünerek Petkim’in maliyet açısından olumlu etkilenmesi muhtemel ama ülkemize gelecek olan petrokimya ürünleri de yurtiçindeki fiyatların aşağı çekilmesine neden olacağından nötr etkisi olmasını beklemekteyiz.

İran’a yaptırımlardan en olumsuz etkilenen şirketlerden biri de TUPRS’tı. ABD ve AB’nin İran’a uyguladığı yaptırımlar nedeniyle Türkiye’nin tek rafineri şirketi olan Tüpraş İran’dan aldığı ham petrolün miktarını yüzde 20 azaltacağını açıklamıştı. Tüpraş ambargo muafiyeti kapsamında 2014 yılında da ham petrol kullanımının %20’sini İran’dan satın aldı. Yaptırımların kalkacak olmasıyla İran’dan alınan ham petrol miktarının artacak olması şirketin hem rafinerin marjında, hem de ödeme koşulları nedeniyle çalışma sermayesi (İran’la TL cinsi ve ortalama 80 gün vadeyle çalışılırken mevcut durumda ortalama alım vadesi 30 gün, her ekstra 1 mn ton ham petrol alımında işletme sermayesi ihtiyacının 50-55 mn dolar bandında azalmasını tahmin ediyoruz) ve döviz pozisyonunda iyileşme imkanı doğuracaktır. RUP projesi ağır petrol işlemektedir dolayısıyla ağır petrol ihtiyacı bulunmaktadır, İran’ın günlük üretimi arttığı zaman ağır petrol fiyatlarında aşağı yönlü baskı artacak ve Tüpraş avantaj sağlayacaktır.

İran denince akla ilk gelen şirketlerden biri de GUBRF. Nasıl olmasın; İran’daki RaziPetrochemical’ın %48,88’ine sahipler ve mali tablolarında tam konsolide ediyorlar. Hatta GUBRF’nin konsolide gelirlerinin yaklaşık yarısı ve faaliyet karının %80-85 bandındaki kısmı buradan geliyor. İran’a yaptırımların kalkması şirket için daha fazla satış ya da fazla kar demek. Diğer taraftan İran için deniz taşımacılığını kimse sigortalamaz oldu ve birçok limanı kara listeye alındı demiştik, sigortaların yeniden yapılacak olması ve sevkiyat maliyetindeki düşüş de, şirketi olumlu etkileyecek diğer bir etmen olarak dikkat çekmektedir.

İran denince akla ilk gelen bir diğer şirketimizde KARDEMİR, demiryolu hattının yenilenmesi ve yeni hatlar açılması Kardemire yeni Pazar, yeni satış, taze kar demek.

İran’la yapılan ticarete işlemlerin çok büyük kısmı HALKB üzerinden gerçekleşiyor. Bu işlemler için elinizde yüksek miktarda (yaklaşık 2 mlr dolarlık) vadesiz mevduat olması doğal olarak bankanın fonlama maliyetinin azalmasını ve rekabette avantajlı olmasını sağlıyor. Amborgaların kalkması ticaret hacminin artmasına neden olacak ve Halkbank’ın da ticari ilişkilerinin güçlü olması doğal olarak karlılığına ek katkı sağlayacaktır. Diğer bankalarımız da İran pazarından pay kapmak için genel bir rekabetin içinde olacaklardır.

İran’ın da büyük ve genç nüfusa sahip olduğunu biliyoruz. İstatistiklere göre hane halkı borçluluğu da çok düşük. Amborgalar kalktığında iç tüketim doğal olarak artacak, Beyaz eşya firmalarımızdan ARCLK için bakir sayılabilecek bir pazar şansı olduğunu düşünüyoruz. 2014 itibariyle toplam satışların %1’i İran’a yapılıyor.

Elektronik konusunda VESTL ve VESBE için de güçlü yeni pazar imkanı olduğunu düşünüyoruz.

KÜNYE :

Mehmet Baki Atılal Araştırma Bölüm Başkanı
m.baki@turkishyatirim.com 0 (212) 315 10 71

Başak Erçevik Araştırma Uzmanı
b.ercevik@turkishyatirim.com 0 (212) 315 10 61

Turkish Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin diğer raporlarına;

www.turkishyatirim.com

www.turkborsa.net

<https://twitter.com/turkishyatirim>

<https://twitter.com/turkborsanet>

<https://tr-tr.facebook.com/turkborsa>

adreslerinden ulaşabilirsiniz.

ÇEKİNCE :

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.

Bu rapordaki bilgi ve fikirler, Turkish Yatırım Menkul Değerler A.Ş. tarafından güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenerek ve sadece bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Turkish Yatırım Menkul Değerler A.Ş., bu bilgilerin doğruluğu veya bütünlüğü konusunda bir garanti veremez. Bu rapordaki görüşler, tahmin ve projeksiyonlar, raporu hazırlayan analistlerin fikirlerini yansıtmaktadır. Analistler, görüş ve tahminlerini haber vermeksizin değiştirme hakkına sahiptirler. Turkish Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve personeli, bu rapordaki bilgilerin eksikliğinden veya yanlışlığından dolayı hiçbir şart altında sorumlu tutulamaz